

4. Душпастирська конституція про церкву в сучасному світі “Радість і надія” – “Gaudium et spes”. *Документи Другого Ватиканського Собору. Конституції, декрети, декларації*. Львів : Свічадо, 1996. С. 499–619.
5. Кардинал Йосиф Ратцінгер. Примат, єпископат і апостольське наступництво. *Календар “Місіонаря” на 2006 рік*. Львів : Місіонар, 2006. С. 85–102.
6. Кардинал Любомир Гузар. Наша місія обмежена в часі. *Жива вода*. 2004. № 4. С. 4.
7. Кияк С. Другий Ватиканський собор і релігійно-суспільні проблеми сучасності : навчальний посібник. Жовква : Місіонер, 2011. 304 с.
8. Кияк С. Становлення і перспективи УГКЦ в діаспорі. *Історія релігії в Україні* : у 10 т. / за ред. проф. А. Колодного ; редкол.: А. Колодний (голова) та ін. / Релігія і Церква в історії української діаспори. Київ : Український видавничий консорціум та УАР, 2013. Т. 9. С. 124–150.
9. Кияк С. Украинский католицизм и Второй Ватиканский собор. Saarbrücken : Verlag LAP Lambert Academic Publishing, 2014. 98 S.
10. Семенова В. Єдність в істині. *Католицький вісник*. 2014. № 1 (574). С. 3.
11. Benedetto XVI. La rivoluzione di Dio. Roma : Libreria Editrice Vaticana, 2005. 132 p.
12. Kasper W. Kirche. Systematisch-theologisch. *Lexikon für Theologie und Kirche*. Freiburg, 1996. Bd. 5. S. 1467–1469.
13. Kehl M. Die Kirche. Eine katholische Ekklesiologie. Würzburg, 1993. 472 s.
14. Kraus W. Das Volk Gottes. Zur Grundlegung der Ekklesiologie bei Paulus. Tübingen : Mohr, 1996. 448 s.

In the article the problem of Christian ecumenical as an example the ecumenism of the Catholic Church. For authoritative literature reveals Catholic ecumenical paradigm and its prospects in view of the fundamental decisions of the Second Vatican Council. In particular, analyzes formulated Cathedral category of “new people of God”, which became the basis for the modern ecumenical movement. This category was introduced in Catholic theology in the second half of the twentieth century was the perfect expression of the universality of the Catholic Church.

Keywords: *Christian ecumenism, the Catholic ecumenical paradigm, the Second Vatican Council, the category of “new people of God”, the Catholic Church.*

УДК 234.24: 241.511: 265.31

Дарина Марціновська

ЕКУМЕНІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ КРЕДОЛОГІЇ

В статті з богословських, релігієзнавчих та філософських позицій розкривається екуменічний потенціал кредології як релігієзнавчої науки про віру. Екуменічний потенціал кредології аналізується через конфесійні варіанти християнського розуміння феномену релігійної віри, їх спільне богословське підґрунтя та особливі риси.

Ключові слова: *кредологія, релігійна віра, християнське вчення, екуменізм, релігієзнавство, філософія, теологія.*

Для об’єктивного розкриття екуменічного потенціалу християнства необхідний системний, синтезуючий підхід до феномену релігійної віри як ідентифікатора даної релігії, зокрема, аналіз доктринальних (віронавчальних) богословських і раціональних філософських передумов віри у трактуванні різних конфесій християнства. Такий комплексний підхід до феномену віри був реалізований нами на прикладі католицизму [13] і спонукав нас до запровадження в науковий обіг інтегруючого терміну “кредологія” у значенні “вчення про віру”, в основі якого лежить латинська назва християнського “Символу віри” – “Credo” і яким нами позначаються віронавчальні теоретичні програми, що спрямовані на формування й обґрунтування змісту релігійної віри та її розуміння [12, с. 3–6]. Ці теоретичні програми, як свідчить досвід теології і християнської філософії, сприяють глибшому пізнанню віри та пошуку спільних екуменічних рис в християнських конфесіях із застосуванням їх філософської і релігієзнавчої рефлексії, зокрема, комплексу спільних для конфесій раціональних аргументів віри, які є результатом синтезування віронавчального (доктринального) і раціонально-філософ-

ського тлумачення віри як теоретичної і методологічної основи кредології. Так, католицьке трактування віри розглядає її в якості фундаментальної духовної характеристики людського буття – “екзистенціалу”, як її іменував Карл Ранер – один із найвидатніших католицьких теологів ХХ століття [5, с. XIX]. Під екзистенціалом мислитель, слідом за св. Августином і св. Томою Аквінським, розумів віру як мету і раціональне підґрунтя процесу взаємин людини і Бога, який для людини був і об’єктом, і джерелом віри. При цьому учений наголошував на існуванні реальних природних передумов для пізнання божественного, тобто – “природного початку віри”, а саме – на онтологічному зв’язку цілісного людського буття з Богом, оскільки “акт віри повністю охоплює і залучає всю людину” [16, с. 84, 87].

З огляду на ці конфесійні особливості трактування передумов релігійної віри і зважаючи на формування вагомих історичних відмінностей в її розумінні за останні два тисячоліття, є непосильним завданням розкрити кредологічний потенціал усіх трьох християнських конфесій в одній публікації, а тому ми дещо більше зупинимось на аналізі кредологічного дискурсу християнської віри на прикладі католицизму ХХ–ХХІ століть.

Вибір часового зрізу дослідження зумовлений тим, що, з одного боку, саме наприкінці ХІХ – на початку ХХ століття зароджується католицька кредологія – постає оновлене і актуалізоване доктринальне трактування феномену віри католицизмом з врахуванням появи нових опозиційних до християнства тогочасних філософських течій марксизму, екзистенціалізму, позитивізму та ін. Тому саме це оновлення, започатковане Першим (І) Ватиканським собором (1869–1870 рр.) і зародженням соціального вчення Католицької церкви, а з іншого боку – активним дослідженням феномену віри у філософії та релігієзнавстві в цю епоху [10, с. 46–51], започаткувало процес зародження кредології спершу як теологічної, а пізніше як і релігієзнавчої науки. У той історичний період у католицькому навчанні віри простежується тенденція до поєднання та синтезування доктринальних передумов віри, базованих на віронавчальних й духовних здобутках попередніх століть. Вони були стимульовані також і актуальними соціальними викликами кінця ХІХ – початку ХХ століть. На ці тенденції та способи їх реалізації вплинули і релігієзнавчі дослідження та філософські студії природи та суті феномену релігійної віри. Отже, ми можемо говорити й про тогочасні зовнішні впливи на тлумачення релігійної віри, спричинені широкомасштабними комплексними релігієзнавчими дослідженнями нових виразників феномену релігійної віри та активним розвитком на цьому ґрунті спорідненої галузі релігієзнавства і філософії – феноменології релігії. Такий процес міждисциплінарного дослідження феномену релігійної віри активно продовжувався в ХХ столітті та триває досі, засвідчуючи, що засади і постулати віри є обов’язковим атрибутом суспільного буття віруючої людини, вони виступають спонуканими та змістом її світосприйняття, а це також слугує спонуканою до подальшого розвитку кредології комплексної як науки про феномен релігійної віри. Тому і є важливим аналіз кредології як науки про віру на предмет дослідження її екуменічного потенціалу на прикладі головних християнських конфесій – православ’я, католицизму і протестантизму.

Релігійна віра, як засаднича категорія всякої релігії, зокрема християнства, пройшла за свою двохтисячолітню історію складний шлях становлення [3]. Онтологічна природа й епістемологічний зміст релігійної віри і до сьогодні є недостатньо дослідженими. Хоча остаточного розуміння змісту поняття релігійної віри досягнути неможливо принаймні через те, що цим поняттям ситуативно охоплюються історично й культурно відмінні феномени, дослідження окремого (конфесійно й історично обмеженого) варіанту розуміння релігійної віри є вкрай необхідним. При цьому в християнстві розуміння феномену віри на сьогодні (від часу Сьомого Вселенського собору 787 року і до

тепер) набуло різного конфесійного забарвлення і змістовного тлумачення, а тому має свої особливості трактування в католицизмі, православ'ї і протестантизмі. Це зумовлено тим, що в цих конфесіях дещо відмінну роль відіграють основні джерела віри – Святе Письмо, церковне передання (святоотцівська традиція) та доктринальне навчання Церкви (Учительський уряд в католицизмі), але при цьому сьогодні у всіх трьох конфесіях феномен віри розглядається не як застигла доктринальна категорія, а як динамічна складова їх вчення. Варто наголосити, що якщо під релігійною вірою академічні релігієзнавці розуміють щонайбільше психоемоційну передумову засвоєння певного віровчення, то в релігійному середовищі спостерігається тяжіння до такого розуміння релігійної віри, згідно якого така психоемоційна передумова максимально наближається, а то й отожднюється зі змістовним наповненням цього віровчення. Водночас є цілком очевидним, що механізм засвоєння віровчення (включаючи психоемоційну передумову та джерела його наповнення) не може не залежати від його змістовного наповнення.

Так в православ'ї, зокрема у російському православ'ї, як наголошує його дослідник Микола Гордієнко, віронавчання є системою найважливіших релігійних ідей (догматів), які складають основу і найстійкіший та стабілізуючий компонент його вчення. Це вчення виведено Церквою з двох джерел: “священного писання” (Біблії) і “священного передання” (рішень семи перших вселенських соборів і праць “отців церкви”). Сучасне російське православ'я, на переконання вченого, “зберігає вірність основоположним принципам ортодоксального віронавчання”, згідно з яким російське православ'я “дивиться на Біблію очима “отців церкви””. Однак на сьогодні в Російській Православній Церкві (РПЦ) “перемогла ідея обережного оновлення деяких аспектів традиційного догматичного вчення”, оскільки сучасні ідеологи православ'я “доволі ґрунтовно переглянули “святоотцівське” тлумачення біблійного тексту, запозичивши досвід протестантської і католицької екзегетики” [4]. Ця ситуація в православ'ї підтверджує висновок відомих українських релігієзнавців-дослідників православ'я Віктора Бондаренка і Олександра Сагана про те, що “богослов'я не може бути застиглим вченням” [17], оскільки “оновлення богословсько-церковної доктрини православ'я відбувається постійно, але проявляється лише в ті періоди, коли виникають нові соціальні умови” [2], нові виклики епохи, певні прояви кризових явищ в Церкві, на які богослов'я повинно реагувати і давати відповіді, узгоджені з православною традицією. Прикладом цього може слугувати, зокрема, історично-богословське обґрунтування канонічності Української Православної Церкви Київського патріархату, подане в “Історично-канонічній декларації Архієрейського Собору УПЦ КП від 19 квітня 2007 року “Київський Патріархат – Помісна Українська Православна Церква”” [9], в якій приведені актуальні церковно-богословські й суспільно-історичні аргументи на користь канонічності цієї церкви в душі осучасненого православного богослов'я “на потребу дня” в руслі святоотцівської традиції [17].

Яскравим виявом історичної динамічності православного навчання віри є вчення відомих класиків російського православ'я, яке вплинуло не лише на розвиток православної філософії, але й богослов'я. До них слід віднести, перш за все, В. С. Соловйова (1853–1900), який зробив спробу сформулювати всеохоплюючий християнський світогляд на базі оновленого православ'я, заклавши теоретичні основи цього оновлення через перегляд застарілих ортодоксально-традиційних положень християнства [17], а також таких відомих вчених як: С. Н. Булгаков (1871–1944), П. А. Флоренський (1882–1937), С. Л. Франк (1877–1950), М. О. Бердяєв (1874–1948) та ін. Зокрема, Павло Флоренський, створив свою систему православної теодицеї, базовану на основі возвеличення Бога як “трансцендентної Істини”, “надраціональної цілісності”, “живої Реальності”, яка досягається через релігійний досвід і особливу людську “єдність в

любові” до Творця, бо любов, а не спосіб бачення світу, є головним шляхом віри і нашого особистого спасіння [8, с. 995], увівши тим самим у російське православ'я ідею гармонії віри і розуму, повернувши православне вчення, за висновком італійського філософа і релігієзнавця Фіоренцо Реаті, “до вражаючого споглядання трансцендентного в усьому суцюзому” [14, с. 59–60]. Ідеї П. Флоренського були підхоплені і розвинуті Сергієм Булгаковим, який наголошував на необхідності християнізації земного життя, виступав за відокремлення церкви від держави, заперечуючи існування християнської держави, оскільки релігійна віра, на його переконання, повинна бути “невимушена, вільна і щира” [20, с. 227].

Семен Франк, доповнюючи православне віровчення, розробив концепцію “соціального ідеалреалізму”, в основу якої поклав досвід соціального прочитання загальнохристиянської ідеї “обожнення” людини [8, с. 996], а Микола Бердяєв, глибоко віруючи у духовно-суспільний потенціал православ'я, вважав, як підкреслює Олександр Саган, що воно може і повинно змінюватись у душі суспільно-історичних тенденцій та в процесі духовного преображення православ'я і світу, задля витворення великої культури, подібної до культури, створеної на ґрунті католицизму і протестантизму [17, с. 857–858]. При цьому О. Саган наголошує, що саме протестантські ідеї стимулювали певний “відхід православного богослов'я від грецького традиціоналізму і повернення до олександрійської традиції” богослов'я (дуалістичний погляд на матерію і дух, глибоке тлумачення Святого Письма, спроби отримання спасіння у знанні, що походить від Слова Божого, схильність до діалектики, тощо), ба навіть більше: як висновує вчений, православне богослов'я, як академічна наука, почало формуватись під впливом протестантизму [17, с. 116–117].

Саме прив'язаність православного навчання віри до Святого Письма складає важливий богословсько-методологічний, а відтак і екуменічний, аспект у трактуванні феномену релігійної віри, оскільки в католицизмі та особливо в протестантизмі є визначальною роль Біблії як “священного писання”, позаяк іще для протестантських реформаторів гасло “Sola Scriptura” (Священне Писання) стало основним богословським принципом, на якому були побудовані їхні богословські системи [11, с. 247–251].

Лютер, Кальвін та їх послідовники були і залишаються одноставні в тому, що єдиним і найвищим авторитетом для християнина повинна служити Біблія і тільки Біблія. Різниця між католицькими, православними та протестантськими богословами була, як підкреслює протестантський богослов С. Санніков, “не стільки в питанні статусу або значенні Святого Письма, тут вони були одностайні: в теорії Писання відводилось перше місце, але різниця була в поясненні Писання, в складі Писання і в його застосуванні в практику церковного життя” [18, с. 250]. Зокрема, протестанти в своєму доктринальному богослов'ї дотримуються однакових з православними і католиками поглядів на те, що “Біблія була написана під Божественним натхненням через те, що натхненні письменники здійснювали свою роботу як особисті органи Бога, особливо Святого Духа, Який не тільки спонукав і піднімав до написання того, що вони написали, але й навіював їм і думки і слова, які вони звіщали пишучи” [6, с. 10]. Тобто, за висновком відомого дослідника богословського релігієзнавства Віталія Шевченка, Святе Письмо у цих конфесіях виступає “істиною й істинним” джерелом у теологічному обґрунтуванні віри, що отримує підтвердження і верифікацію в релігійному досвіді віруючих [19, с. 319]. А тому, як підкреслює відомий протестантський богослов Джеральд О'Коллінз, саме через практику релігійної віри виявляється дія (вплив) Святого Письма і Одкровення Божого на віруючих, що через релігійний досвід означає раціональні передумови віри [15, с. 81]. Власне раціональним передумовам віри, зокрема знанню і розуму людини, в протестантському богослов'ї, на думку Зігберта Бекера, як і в католицизмі та православ'ї, відводиться особлива роль, оскільки “розум є, безсум-

нівно великим чи навіть найбільшим і надзвичайно важливим даром Божим людині, вельми корисним в теології інструментом”, а тому релігійна віра не є “антираціональний і вже тим більше не екстрараціональний процес”, оскільки віра “у її найвищому вираженні проявляється інтелектуально”, а в Біблії віра і знання постійно ототожнюються. При цьому знання, що походять із Одкровення, включають в себе дещо більше, ніж просто сприйняття ідей інтелектом, бо віра невіддільна від Божественного голосу в людині – від голосу сумління [1, с. 1, 177].

Світоглядний аспект релігійної віри посідає вагомe місце в її релігієзнавчо-філософському трактуванні. Ця риса релігієзнавчо-філософської інтерпретації кредології як науки про віру належить до числа домінантних. Вона сприяє застосуванню філософської і релігієзнавчої інтерпретації кредології для глибшого пізнання світоглядного значення релігійної віри. При цьому така рефлексія допомагає у більш досконалому оформленні релігійної віри, зокрема, в богословському релігієзнавстві, оскільки прихильність і довіра до предмету віри висновується з комплексу раціональних аргументів, які є також важливими і для кредології. Ці аргументи є результатом такої рефлексії, яка синтезує віронавчальне (доктринальне) і раціонально-філософське. Даний висновок підтверджено численними сучасними дослідженнями [12], в яких розкриваються взаємовідносини віри і розуму, антропологічних передумов філософської інтерпретації віри, внеску християнської філософії в дослідження феномену віри тощо. Усі ці джерела також слугують вагомим науковим підґрунтям для кредології і для розкриття її екуменічного потенціалу, зокрема, через синтез доктринального і раціонально-філософського аспектів віри кредологією витворюється комплексна онтологічна і епістемна власне теологічна й богословсько-релігієзнавча картина християнського розуміння феномену віри як динамічного виразника життєвої екзистенції вірних. У цьому процесі важливе місце відводиться конкретним теоретичним і методологічним засадам та особливостям теологічної, релігієзнавчої і філософської інтерпретацій цього феномену у християнських конфесіях в історичній ретроспективі.

Загалом, незважаючи на конфесійні особливості трактування передумов релігійної віри і на наявність складних історичних конфесійних відмінностей в її розумінні, що склалися за останні декілька століть, можна висувати, що кредологія розглядає віру як вагому, дієву передумову екуменічного діалогу, на чому особливо наголосив Другий Ватиканський собор Католицької Церкви (1962–1965) [7]. Цей собор засвідчив, що християнство сформувало власну традицію розуміння феномену релігійної віри, у католицькому, православному та протестантському варіантах. Усі ці конфесійні варіанти християнського розуміння феномену релігійної віри мають внутрішній загальнохристиянський біблійний стрижень та особливі віронавчальні домінанти. Конфесійні варіанти християнського розуміння феномену релігійної віри формувалися у взаємодії між собою і зі світовим культурним контекстом, внаслідок чого вони не лише розвивалися, але і зазнавали взаємних впливів та впливів від нерелігійних (філософських чи релігієзнавчих) вчень із цієї теми та піддавалися інтерпретації у певних проблемних дискурсах, що, з одного боку, специфікувало їх, а з іншого – сприяло і сприяє активізації екуменічного діалогу в сучасному християнстві.

1. Бекер З. В. Немудрое Божие. Место разума в богословии Мартина Лютера / пер. Е. Терёхина. Москва : Просветительский Фонд “Лютеранское Культурное Наследие”, 2000. 222 с.
2. Бондаренко В. Д. Критический анализ православно-богословской концепции “христианского служения миру” : дис. ... кандидата филос. наук : 09.00.11. Киев, 1987. 187 с.
3. Гетьман Д. С. Дискурс релігійної ідентичності: культурологічний і релігієзнавчий аспект. *Вісник Прикарпатського університету. Філософські і психологічні науки*. Івано-Франківськ, 2011. Вип. 14. С. 147–151.
4. Гордиенко Н. С. Современное русское православие. Ленинград : Лениздат, 1987. 304 с.
5. Горелов А. Карл Ранер о Боге и человеке. Ранер К. Основание веры. *Введение в христианское богословие* / пер. с нем. Москва : Библийско-богословский институт св. Апостола Андрея, 2006. С. XV–XXI. (Серия “Современное богословие”).

6. Гребнер А. Л. Основы доктринального богослов'я / пер. з англ. В. Горпинчука. Michigan : Worldwide printing Duncanville, USA, 1999. 274 с.
7. Декрет про екуменізм “Возстановлення єдності” – “Unitatis redintegratio”. *Документи Другого Ватиканського Собору. Конституції, декрети, декларації*. Львів : Свічадо, 1996. С. 187–210.
8. Зуев Ю. П. Православная философия. *Энциклопедия религий* / под. ред. А. П. Забияко, А. Н. Красникова, Е. С. Элбакян. Москва : Академический Проект; Гаудеамус, 2008. С. 995–996.
9. Київський Патріархат – Помісна Українська Православна Церква. Історично-канонічна декларація Архієрейського Собору УПЦ КП від 19 квітня 2007 року. Київ, 2007. 167 с.
10. Кияк С. Другий Ватиканський собор і релігійно-суспільні проблеми сучасності : навч. посібник. Жовква : Місіонер, 2011. 304 с.
11. Марциновская Д. С. Роль священных текстов в становлении и идентификации феномена веры в христианской религии. *Научные ведомости Белгородского государственного университета. Философия. Социология. Право*. 2013. № 2 (145). Вып. 23. С. 247–251.
12. Марциновская Д. Феномен религиозной веры в католицизме: проблемы кредологии : монография. Saarbrücken, Deutschland : Verlag LAP LAMBERT Academic Publishing, 2014. 99 с.
13. Марциновська Д. С. Феномен релігійної віри в католицизмі: проблемні дискурси ХХ – початку ХХІ століть : автореф. дис. ... канд. філос. наук : 09.00.11 “Релігієзнавство”. Київ, 2013. 20 с.
14. Монтовани Ф. Пьер Тейяр де Шарден и Павел Флоренский: основания для сопоставления. *Наука и вера в диалоге. Пьер Тейяр де Шарден и Павел Флоренский*. Санкт-Петербург : Изд-во С.-Петерб. ун-та, 2007. 287 с.
15. О'Коллинз Д. Фундаментальная теология. Санкт-Петербург : Изд-во Святого Креста. 1993. 315 с.
16. Рагнер К. Віра. *Короткий теологічний словник* / Рагнер К., Форгрімлер Г. Львів, 1996. С. 81–87.
17. Саган О. Н. Вселенське православ'я: суть, історія, сучасний стан. Київ : Світ Знань, 2004. 912 с.
18. Санніков С. Уявлення про джерело Богопізнання (принцип Sola Scriptura). *Історія релігії в Україні: у 10-ти т. / редкол.: А. Колодний (голова) та ін. / за ред. П. Яроцького*. Київ : Світ Знань, 2002. Т. 5 : Протестантизм в Україні. С. 249–255.
19. Шевченко В. Істинність релігії і проблема налагодження міжконфесійного діалогу сучасності. *Українське релігієзнавство: Релігія – Світ – Україна*. Київ, 2010. Кн. 1 : Релігія у світлі культурно-цивілізаційного діалогу. Вип. № 56. С. 319–336.
20. Элбакян Е. С. Булгаков Сергей Николаевич. *Энциклопедия религий* / под. ред. А. П. Забияко, А. Н. Красникова, Е. С. Элбакян. Москва : Академический Проект ; Гаудеамус, 2008. С. 227.

The article of theological, religious and philosophical positions disclosed ecumenical potential kredology religion as the science of faith. Ecumenical potential kredology analyzed through denominational variants of the Christian understanding of the phenomenon of religious faith, their common theological background and special features.

Keywords: kredology, religious faith, Christian doctrine, ecumenism, religious studies, philosophy, theology.